

ČÁKY, Milan: Čínske súvislosti (O politickom vývoji k modernizujúcej sa Číne)

Dunajská Streda, Reproffset, 2011, 295 s.
ISBN 978-80-970736-1-9

Knižná publikácia *Čínske súvislosti s podtitulom O politickom vývoji k modernizujúcej sa Číne* je autorským dielom slovenského politológa a historika Milana Čákyho, ktorá je bezprostredne venovaná problematike politického a ekonomického vývoja Číny ako veľmoci celosvetového významu. V priamej náväznosti na predchádzajúce tituly¹ autor ponúka odbornej ale i laickej verejnosti ucelený pohľad na čínske reálie, ktoré zmysluplne dopĺňa ich historickým kontextom. Aj so zreteľom na úspešnosť a popularitu dvoch spomínaných vysokoškolských učebníc je v zásade irelevantné polemizovať nad opodstatnením existencie recenzovanej publikácie. Najmä ekonomická sila a jej neustály rast je, podľa autora, dostatočným dôvodom k „nutnosti študovať výsledky ekonomického i politického vývoja Číny a snažiť sa pochopiť súvislosti a podmienenosti medzi ekonomickou reformou a postupnými politickými zmenami“ (s. 10).

Samozrejme, že súčasné politické i ekonomické postavenie Číny nie je len odrazom posledných pár desaťročí, ale je logickým vyústením kontinuálneho vývoja a mnohých geopolitických predpokladov jednej z najstarších civilizácií. Na základe uvedeného vnímam viac ako žiaducu autorovu snahu o nazeranie na zvolenú problematiku aj so zreteľom na najdôležitejšie medzníky historického vývoja ázijskej veľmoci. O analýzu spomínaných procesov sa autor usiluje v siedmich hlavných kapitolách, ktoré čitateľom ponúkajú prístup k požadovaným informáciám v dostatočnej šírke i hĺbke.

Úvodná kapitola pod názvom Európska civilizácia a Čína v historickom kontexte je zameraná na genézu civilizačnej misie Európanov preniknúť do útrob oveľa vyspelejšie organizácie spoločnosti akej podliehali oni sami. Tento proces autor unifikuje pod fenoménom akulturizácie vzájomných vzťahov, ktorý exaktne vypovedá o identifikovaní prienikov no najmä rozdielov oboch kultúr. Deje sa tak od prvých pokusov naviazať kontakt so vzdialeným Orientom, cez vplyv európskych ideológií a snahu o implementovanie kresťanstva až po charakter mocenských cieľov a nástrojov koloniálnej politiky. Autor taktiež veľmi podrobne reflektuje vplyv technického pokroku na premeny geografických predstáv, ktoré priamo súviseli s postupom jednotlivých bádateľov zastupujúcich expanzívne „chúťky“ európskych mocností.

¹ Jedná sa o nasledujúce publikácie: *Politický vývoj v novodobej Číne* (Trnava, 2005) a *Čína - cesty k premenám* (Trnava, 2008).

Druhá kapitola s názvom Vplyv ideológie liberalizmu na čínsky reformný proces. Sinoliberalizmus je tematicky rozdelený do dvoch hlavných vývojových etáp. Prvá z nich v sebe zahŕňa výklad dejinných udalostí, ktoré sa odohrali v čínskej spoločnosti od čias demokratických reforiem až k sinchajskej revolúcii. V rámci tejto podkapitoly sú dominantne zaznamenané rozdiely medzi európskym a čínskym pohľadom na spôsob života, ktoré sú identifikované v strete pôvodných čínskych duchovných tradícií a západných technických inovácií. Na základe spomínaného vzťahu je následne diskutovaný európsky vplyv na etablovanie čínskej proreformnej elity. Ako aj sám autor poznamenáva, európsky model života bol branný cisárskym dvorom ako nutné zlo, ktoré sa okrem iného prejavilo nosením uniforiem či oblekov európskeho štýlu (s. 49). Túto podkapitulu tematicky uzatvára analýza zásadných východísk politického myslenia významnej osobnosti dejín Číny Sunjatsena, ktorá je vhodne doplnená skúmaním počiatkov ideológie čínskeho nacionalizmu. V druhej časti kapitoly autor reflektuje politický vývoj Číny od roku 1911, ktorý vníma ako dôležitý medzník liberálnej revolúcie, s čím úzko súvisí aj vznik Čínskej republiky. Čitateľovi je následne ponúknutý ucelený obraz politického vývoja novovzniknutého štátneho celku, a to so zreteľom na rozsah vplyvu myslenia Sunjatsena. V závere kapitoly sa autor nevyhol ani pomerne citlivej téme významu Hnutia 4. mája, ktorá je zrkadlom nespokojnosti najmä „vzdelancov z univerzitného prostredia, ktorí začali aktívne bojovať za vytvorenie novej čínskej kultúry“ (s. 60).

Predmetom záujmu autora v tretej kapitole pod názvom Marxizmus, sinomarxizmus a maoizmus je poznanie súvislostí prenikania európskeho ľavicového myslenia a ideológií do politického priestoru Číny, ktoré bezprostredne stojí za vznikom ľavicového politického hnutia. Tento zámer je uskutočňovaný aj prostredníctvom analýzy myslenia Mao Ce – tunga, ktorý ako stúpenec marxizmu-leninizmu neustále „hľadal spôsob, ako spojiť pokrokovú ideológiu Európy a Západu s veľkým duchovným dedičstvom Číny“ (s. 65). Autorovi sa následne podarilo veľmi jasne a zrozumiteľne objasniť charakter národnej revolúcie, ktorá bola sprevádzaná pokusom Sunjatsena vytvoriť jednotný politický front. Vyvrcholenie tohto procesu je spojené s prevratom Čankajška, v ktorom môžeme identifikovať aj koniec obdobia liberalizmu („čínska liberálna revolúcia zlyhala“) (s. 72). Záver kapitoly je venovaný zlomovým udalostiam občianskej vojny (1945 – 1949), ktoré sú vhodne doplnené o ich politické aspekty.

V poradí štvrtá kapitola s názvom Od politiky spolupráce k roztržke so Sovietskym zväzom svojim obsahom odráža jednotlivé okolnosti politického vývoja Číny v období Mao Ce – tunga (1949 - 1976). Vymedzené obdobie je determinované práve politickými názormi a ideológiou tohto politika. Autor taktiež podrobne objaňuje aj ďalšie dôležité dejinné udalosti. Jednou z nich je aj dodnes výsostne aktuálna téma vzťahu Čínskej ľudovej republiky a Taiwanu. Vďaka ponúknutému výkladu je možné celú problematiku vnímať ucelenejšie a s istotou aj v širších súvislostiach, k čomu napomáha fakt, že táto otázka je rozoberaná aj v poslednej kapitole monografie. V neposlednom rade autor venuje náležitú pozornosť ideológii i realizácii tzv. kultúrnej revolúcie, ktorú zámerne „poctil“ samostatným politologickým náhľadom. Analýza kultúrnej revolúcie je veľmi vhodne doplnená o pohľady a reakcie zahraničného prostredia, čo dodáva celému skúmaniu vyššiu mieru objektivity.

Cieľom piatej kapitoly pod názvom Ideové východiská hospodárskych reforiem je na základe implementácie novátorskej politiky Teng Siao – phinga poukázať na sprievodné okolnosti a problémy danej politiky. Predmetom skúmania sú okrem dvoch etáp reforiem aj reakcie zahraničia na tien-an-menské udalosti, ako aj postoj samotnej krajiny k západnej ideológii ľudských práv. Tu je nutné podotknúť, že autor sa pomerne rozsiahlo vyjadruje ku genéze chápania a vnímania ľudských práv čínskou stranou, čo napomáha čitateľovi pochopiť toľko diskutovaný fenomén dnešnej doby. V rámci tejto kapitoly je osobitá pozornosť venovaná neokonzervativizmu a neoetatizmu ako prechodnému obdobiu hospodárskych reforiem, kde je ponúknutá redefinícia čínskeho nacionalizmu a taktiež nové ponímanie ázijskej kultúry a civilizácie. Autor sa v závere zaoberá analýzou teórie „spoločenských nákladov“, ako aj otázkami neoetatizmu vyplývajúce z charakteru sledovaného obdobia. Jasne sú tu sformulované aj postoje prívržencov neoetatizmu k priebehu čínskych reforiem, ktorí „vyžadovali vyšší stupeň centralizácie právomocí v rukách ústrednej vlády“ (s. 165). V kontexte uvedeného je podrobený kritike aj pôvodný neoliberálny model, ktorý pod vplyvom hospodárskeho príkladu vyspelejších štátov vyústi v úvahách o prijatí tzv. Ázijského rozvojového modelu.

Obsahovou náplňou šiestej kapitoly s názvom Svetový globalizačný proces a Čína je medzinárodné postavenie Číny, a to konkrétne v období hospodárskych reforiem. K vymedzeniu Číny ako dôležitého „hráča“ svetovej politiky dopomáha autorovi jej politický vývoj po zostupe Teng Siao – phinga (po roku 1997). S prvým bezproblémovým prevzatím moci v novodobých dejinách Číny súvisí aj vypracovanie teórie „o troch zástupcoch“, ktorú autor vysvetľuje ako „politologické formulovanie a teoretické zdôvodnenie súčasného stavu čínskej spoločnosti“ (s. 183). Po úspešnom zosumarizovaní udalostí a okolností, ktoré viedli k hospodárskemu prebudeniu „čínskeho draka“, si autor kladie ambíciu politologicky analyzovať a hodnotiť realizáciu politickej stratégie: jedna krajina – dva systémy. Jedná sa o skúmanie procesu územno-správneho začlenenia Hongkongu a Macaa (neskôr i Taiwanu) pod správu kontinentálnej Číny s ponechaním ich samosprávneho systému. Môžem konštatovať, že daná úloha bola z veľkej časti splnená, k čomu s určitosťou prispeli odborné skúsenosti a „vzreté“ názory autora. V samotnom závere sú spomínané procesy podrobené politologickým pohľadom Samuela P. Huntingtona, ktoré v texte slúžia ako „katalyzátor“ širokého spektra názorov.

Siedma a posledná kapitola recenzovanej monografie Čína - významný faktor svetovej politiky je koncepčne rozčlenená na tri základné okruhy otázok medzinárodného postavenia Číny. Prvá z nich je primárne zameraná na objasnenie postoja krajiny ako regionálnej mocnosti k najmarkantnejším problémom jej geopolitického priestoru. V tomto kontexte sa autor zaoberá ako politickými premenami Taiwanu, tak aj citlivou otázkou Tibetu. Domnievam sa však, že téma taiwanského nacionalizmu s náväznosťou na politické postoje Čínskej ľudovej republiky je spracovaná príliš tendenčne, čo je pravdepodobne odrazom osobného pohľadu autora na pertraktovanú otázku. V druhej tematickej oblasti je čitateľovi ponúknutá deskripcia vzniku a povahy nových politických elít (tzv. štvrtej generácie), ktorá je vhodne previazaná na kooperatívny charakter zahraničnej politiky Číny, a taktiež aj na partikulárnu problematiku ujugurského separatizmu, islamského terorizmu a panturkizmu. Myslím si však, že vzhľadom na závažnosť a komplikovanosť týchto troch aspektov ohrozenia vnútornej integrity

krajiny je im venovaný príliš malý priestor. V tomto prípade sa dostáva do rúk čitateľa len strohý výklad termínov, ktorý nedokáže pokryť komplexnosť problematiky. Autor sa však vo svojej práci nevyhýba opisu aktuálnych priorít medzinárodnej politiky Číny, medzi ktoré sú zaradené dobré susedstvo (politika čou-pien), mierový rast a multipolarita. Pozornosť je logicky upriamená najmä na politické a ekonomické vzťahy krajiny s Ruskou federáciou, ako aj na vymedzenie čínskych záujmov v stredoázijskom priestore. Za mimoriadne hodnotnú považujem záverečnú časť kapitoly, ktorá sa vo svojej podstate zaoberá politickými a hospodárskymi vzťahmi Číny so Slovenskou republikou. K tomuto názoru ma priviedli aj poznatky obsiahnuté v nasledujúcich podkapitolách, ktoré vecne reflektujú vzťah tejto ázijskej veľmoci k Európskej únii, či zaznamenávajú významné postavenie Číny pri riešení svetovej hospodárskej a finančnej kríze.

Znalosť čínskych reálií v súlade s historickým kontextom sa javí ako oblasť natoľko zaujímavá a dôležitá, že predmetnú monografiu možno pokladať za vstupnú bránu do ďalšieho vedeckého skúmania. V súlade s napísaným sa javí ako možná cesta prípadná špecifikácia predmetu záujmu, ktorá by ešte jasnejšie a prínosnejšie reflektovala význam Číny, ktorej v najbližších dvadsiatich rokoch predikujú pozíciu lídra svetovej ekonomiky.

MAREK VRBINČÍK